

اسطوره ابدی پزشکی ایران و جهان

Ehda.tums.ac.ir

ابوبکر محمدابن زکریای رازی، یکی از برجسته‌ترین و مشهورترین چهره‌های تاریخ پزشکی ایران و جهان، و یکی از نوابغ زمان است. وی به دلیل تبحرش در پزشکی، مشهور به جالینوس زمان است. او بنیان‌گذار اصلی طب در ایران و جهان اسلام است. بسیاری از بزرگان جهان، او را بزرگ‌ترین پزشک تاریخ ایران، حتی بالاتر از ابن سینا می‌دانند. رازی، علاوه بر طبابت، فلسوفی بحث برانگیز و همچنین داروساز و شیمی‌دان برجسته‌ای بود. او پایه‌گذار علم شیمی نوین و کاشف الکل و جوهر گوگرد یا اسید سولفوریک است. وی در ریاضیات، منطق و کیهان‌شناسی نیز آثار برجسته‌ای دارد.

رازی در سال ۲۴۴ شمسی (۲۵۱ قمری - ۸۶۵ میلادی)، در شهر ری به دنیا آمد. چون در ری متولد شد، به "رازی" معروف است (رازی به معنای منسوب بودن به ری است) و در اروپا به رازس (RHASES) مشهور است. دوران کودکی و جوانی‌اش در شهر ری گذشت. در جوانی به کار موسیقی و نواختن ساز مشغول بود و گاهی شعر می‌گفت و بعدها به کار زرگری مشغول شد و پس از آن به کیمیاگری روی آورد. در کیمیاگری چشمانش بر اثر بخارهای حاصل از کار با مواد شیمیایی آسیب دید و او را نزد کحال (چشم‌پزشک) بردند. کحال در قبال درمان چشمانش ۵۰۰ دینار خواست و سپس به رازی گفت:

"بین من چه پولی درمی‌آورم ... کیمیا این است، نه آنچه تو دنبالش هستی...!"

پس از این ماجرا تحولی بزرگ در رازی ایجاد شد و کیمیا را رها کرد و به دنبال کسب دانش و تحصیل طب رفت. به گفته مورخان، رازی در میان سالی (بین سی تا چهل سالگی) آموختن طبابت را آغاز کرد. وی پزشکی را در بیمارستان شهر بغداد و نزد اساتید مشهور آنجا فرا گرفت. در آن زمان، بغداد یکی از مراکز بزرگ و معروف علمی جهان بود.

رازی آنقدر در طبابت حاذق شد که به ریاست بیمارستان معتضدی بغداد (معتضد خلیفه عباسی) رسید و در پزشکی آنقدر شهرت یافت که بیماران و دانشجویان از نقاط دور دست جهان جهت مداوا و آموزش طب نزد او می آمدند.

در زمان خلافت معتضد عباسی، مامور ساخت بزرگترین بیمارستان جدید در بغداد شد. نقل شده است که او با گذاشتن تکه های گوشت در محله های مختلف شهر و انتخاب محلی که گوشت ها در آن آهسته تر فاسد می شدند، مکان مناسبی برای ساخت بیمارستان جدید در بغداد تعیین کرد.

روشی که رازی برای انتخاب مکان مناسب بیمارستان اتخاذ کرد، امروزه به عنوان یک رویکرد مبتنی بر شواهد شناخته می شود.

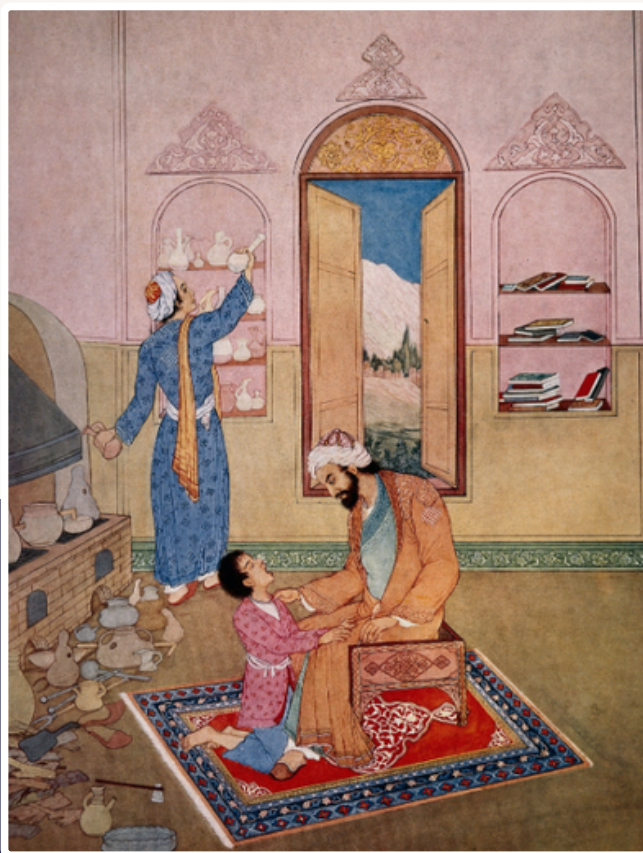
مهم‌ترین کشفیات و اقدامات پزشکی رازی:

- اولین کسی است که تفاوت‌های بین بیماری آبله و بیماری سرخک را بیان کرد و آن‌ها را از یکدیگر افتراق داد.
- پایه‌گذار اصول تشخیص افتراقی بیماری‌ها است.
- نقش تغذیه را در تندرستی و درمان بیکاری‌ها بسیار مهم می‌داند.
- پیشگام طب بیماری‌های کودکان است و او را پدر طب کودکان می‌نامند.

- تشخیص و درمان بیماری‌های روحی- روانی و روانپزشکی.
- در جراحی، شکسته‌بندی، در رفتگی‌های مفاصل و ارتوپدی، صاحب نظر بوده است.
- نخستین پزشکی است که از سل مفصلی انگشتان صحبت کرده است.
- اولین کسی است که اصول علمی بینایی و رفلکس مردمک چشم را شرح داد.
- برای اولین بار در تاریخ پزشکی، تب یونجه یا همان آلرژی فصلی و پیشگیری و درمان آن را شرح داد.
- برای اولین بار در تاریخ پزشکی، به این واقعیت پی برد که تب، ساز و کار دفاعی بدن در مقابل بیماری‌هاست.
- برای نخستین بار در جهان، محلولی بیهوش کننده ساخت که قبل از جراحی، آن را با اسفنجی جلوی بینی بیمار نگه می‌داشت.
- اولین کسی بود از الکل اکتشافی خودش برای ضد عفونی زخم و وسایل جراحی بهره گرفت.
- اولین بار به خاصیت ضد عفونی کنندگی ترکیبات جیوه پی برد و از ترکیبات جیوه، پمادی برای ضد عفونی زخم تولید کرد.

- چند ابزار جراحی جدید اختراع کرد که از جمله آن‌ها شکلی اولیه از اره جراحی امروزی بود که از آن برای بریدن استخوان استفاده می‌کرد.
- ابداع نخ بخیه با روده تاییده شده گوسفند.
- اولین کسی بود که توصیه کرد حفره‌های پوسیده دندان با سیمانی متشکل از نوعی صمغ چسبنده و زاج پر شوند.

اگرچه در زمان رازی، تشریح بدن انسان انجام نمی‌شد و غیراخلاقی و خلاف آموزه‌های دینی تلقی می‌شد، با این حال، وی درباره آناتومی بدن انسان و استخوان‌ها، عضلات و ... تحقیق کرده است.

رازی معتقد بود دانشجوی پزشکی فقط باید یک استاد داشته باشد.

زیرا اگر از چند استاد بیاموزد، اشتباه‌های همه آن‌ها را یاد خواهد گرفت. شاید به همین دلیل مجلس درس او آرایش خاصی داشت. شاگردانش دور او حلقه می‌زدند، شاگردان آن‌ها دور آن‌ها و باز شاگردان این شاگردان به دور آن‌ها. احتمالاً دلیلش این بوده است که با سابقه‌ترها بتوانند حرف‌های استاد را برای پایین‌ترهای خود توضیح دهند. مریض‌ها را نیز اول شاگردان شاگردان می‌دیدند و اگر از عهده برنمی‌آمدند، شاگردان سطح‌های بالاتر و در نهایت اگر باز سوال داشتند، خود رازی بیمار را می‌دید. این الگوی تدریس چیزی شبیه راندهای امروزی و سطح بندی دانشجویان پزشکی است.

رازی معتقد است که هر کسی لایق طبابت نیست و طبیب باید دارای صفات و مشخصه‌های ویژه‌ای باشد.

وارستگی و آراستگی در ظاهر و رفتار، رازداری، پرداختن به مطالعه، خودداری از اتلاف وقت در کارهای بیهوده و ناشایست، عدم توجه به مادیات و عدم استفاده از طبابت به‌عنوان تجارت، داشتن اعتماد به نفس مناسب در هنگام کار و احترام گذاشتن به بیمار، از ویژگی‌های یک پزشک خوب از نظر رازی است.

او درباره جاهل عالم‌نما، افشاگری‌های متعددی صورت داده است و با افراد کم سواد که خود را طبیب می‌نامیدند و اطرافیان بیمار که در طبابت دخالت می‌کردند به شدت مخالفت می‌کرد و به همین سبب مخالفانی داشت. وی مانند جالینوس باور داشت که یک پزشک برجسته باید یک فیلسوف نیز باشد. رازی، یک فیلسوف بزرگ بود که افکارش بسیار بحث‌برانگیز بود. رازی از تفکرات فلسفی رایج در عصر خود پیروی نمی‌کرد و عقاید خاص خود را داشت که در نتیجه مورد بدگویی اهل فلسفه هم عصر و پس از عصر خود قرار گرفت.

رازی را می‌توان برجسته‌ترین چهره خردگرایی و تجربه‌گرایی در فرهنگ ایرانی نامید. وی از نظر صفات اخلاقی بسیار برجسته بود. مردی خوشخو بود و به بیماران توجه خاصی داشت و تا زمان تشخیص و درمان صحیح بیماری دست از آن‌ها بر نمی‌داشت و نسبت به فقرا و بینوایان بسیار مهربان بود. از حالشان جويا، و به عیادت شان می‌رفت. رازی، پزشک فقرا بود، نه پادشاهان. اغلب پزشکان معروف آن زمان در خدمت پادشاهان بودند و از این طریق به قدرت و پول فراوان می‌رسیدند یا دست کم تامین مالی داشتند تا با خیال راحت به کارهای علمی شان برسند. رازی با همه شهرتش در طب، به دنبال پول نبود و تمام عمرش به تنگدستی گذشت.

”

رازی تالیفات بسیاری در طب و علوم دیگر دارد. از وی بیش از ۱۵۰ عنوان کتاب بر جای مانده است. کتاب "الحاوی" و کتاب "طب منصوری" و کتاب "من لایحضره الطیب"، از مشهورترین کتب پزشکی رازی است.

معروف است که هیچ کس، رازی را در حال خواب ندیده است..! او در حال دراز کشیدن هم کتاب می خواند، به این صورت که کتاب خود را به دیوار تکیه می داد تا همین که خوابش برد، کتاب روی سرش بیفتد و از خواب بیدار شود تا باز مطالعه کند.

سیاری از پزشکان و محققان، قرن ها از کتاب ها و رساله های رازی بهره برده اند. ابن سینا، رازی را پزشکی برجسته می دانست و از کتاب او در نگارش کتاب خود (قانون در طب) استفاده کرده است.

تهیه و تنظیم:

دکتر حسین شهزادی
فوق تخصص قلب کودکان
استادیار مرکز آموزشی تحقیقاتی و
درمانی قلب و عروق شهید رجایی

